

ПРОКАТ АВТОМОБІЛЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Резніченко С. В., к.ю.н., професор, професор
кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

В Україні прокат автомобілів на відміну від інших розвинених країн є новим видом бізнесу. Батьківщиною прокату є Америка. Але сьогодні прокат автомобіля прижився не тільки в США, ЄС, але й в країнах пострадянського простору. Туристи та бізнесмени відправляючись до іншої країни чи міста, беручи з собою посвідчення водія, укладають договір прокату автомобіля, який відповідає меті їх приїзду. Бізнесмени для представництва вибирають престижні марки, а туристи відповідно до необхідності: всюдиходи, або звичайні автомобілі. Відповідно до статті 787 ЦК України «За договором прокату наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність із передання речей у найм, передає або зобов'язується передати рухому річ наймачеві в користування за плату на певний строк» [1]. Договір прокату є договором приєднання, тому що наймодавець установлює типові умови договору, щоправда ці умови не можуть порушувати прав наймачів, котрі встановлені законом. Договір прокату є ще й публічним договором, адже статтею 633 ЦК України передбачено, що підприємець (а наймодавець повинен бути зареєстрований як особа, що здійснює підприємницьку діяльність) повинен укласти договір із будь-якою особою, котра звернеться до нього з пропозицією. Як впливає з визначення договору прокату, предмет його повинна бути рухома річ. У нашому випадку такою річчю є автомобіль. Закон України «Про автомобільний транспорт» у першій статті дає визначення, що «... автомобіль – це колісний транспортний засіб, який приводиться в рух джерелом енергії, має не менше чотирьох коліс, призначений для руху безрейковими дорогами і використовується для перевезення людей та (або) вантажів, буксирування транспортних засобів, виконання спеціальних робіт» [2]. Отже, виходячи з вимог статті 787 ЦК України, можна зробити висновок, що за договором прокату автомобіля наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність із

передання автомобілів у найм (прокат), передає або зобов'язується передати його наймачеві в користування за плату на певний строк. Договір прокату автомобіля є двостороннім, відплатним, консенсуальним, строковим, договором приєднання та публічним. Форма договору письмова. Крім цього договір є ще й ризиковим, тому що кінцевий результат визначити під час укладання договору практично неможливо. Ризик можна тільки передбачати і йому можна запобігти, тобто сторони повинні вживати відповідних заходів щодо його зменшення.

Автомобіль є джерелом підвищеної небезпеки, а тому може керуватися тільки особами, які досягли повноліття. Укласти договір прокату автомобіля неможливо раніше встановленого віку. Відомо, що, як правило, такі особи, поперше, не в змозі сплатити відповідну суму у випадку втрати автомобіля (крадіжка, ДТП тощо), по-друге, вони не мають певного досвіду керування автомобілем. Тому, укладаючи договір прокату з такими особами підприємець ризикує втратити автомобіль. Категорія «ризик» належить до основних системоутворюючих факторів як підприємницької діяльності, так і приватної власності, беручи участь у створенні основ приватного права [3, с. 34]. Слово «ризик» запозичене з французької мови (*risque*), що теж походить від грецького «рисикон», тобто «скеля». Ризикувати – дослівно «маневрувати між скелями». В. А. Ойгензіхт, визначаючи ризик як суб'єктивну категорію пише, що це «... детермінований вибір поведінки у ситуації, що не виключає досягнення небажаного результату, регулювання поведінки в необхідному напрямку, свідоме припущення цього – переважно випадкового результату і покладання пов'язаних з ним негативних наслідків» [4, с. 143]. Він також розглядає питання ризику в різних площинах та аспектах: як виконання зобов'язання у рамках цивільно-правової відповідальності і як підставу для відшкодування шкоди. Ю. Фогельсон визначає ризик, дослівно як «возможное причинение вреда частному лицу в результате воздействия определенной опасности с учетом вероятности причинения этого вреда этой опасностью...» [5, с. 28]. Великий внесок у дослідження категорії ризику зробив Майданик Р. А. Він пише, що діяльність

людини завжди пов'язана з багатьма ризиками правового характеру. Юридичні ризики слід розглядати як умови або елементи правовідносин. Ризик – універсальне, загальносоціальне явище, сфера застосування якого поширюється на всі види соціальних відносин. Зміст ризику становлять дії, які необхідно вчинити залежно від наявності свободи вибору. На його думку, ризик – це вимірювана невизначеність і в більшій мірі є вибором, ніж жеребом [6, с. 18.]. Розглядаючи питання ризику за договором прокату, слід звернути увагу на визначення ризику вченими-економістами. Гранатуров В. М. та Литовченко І. В. визначають, що «ризик – це об'єктивно-суб'єктивна економічна категорія, що характеризує невизначеність кінцевого результату діяльності внаслідок можливого впливу (дії) на нього низки об'єктивних та/або суб'єктивних факторів, котрі не враховувалися при його плануванні» [7, с. 24]. Отже, наймодавець, укладаючи договір прокату, не може знати, чи виконає умови договору інша сторона. А особа, котра бере автомобіль на прокат, теж не може знати, чи перебуває авто у задовільному технічному стані. Ризик втрати автомобіля власником включає в себе як імовірні дорожньотранспортні пригоди, так і неповернення своєчасно автомобіля. Такі випадки непоодинокі і власникам фірм нерідко доводиться звертатися до національної поліції за допомогою.

Щоб уникнути ризику необхідно, не тільки застрахувати автомобіль, але й ужити додаткових заходів, котрі зменшать вірогідність втрати автомобіля. Такими заходами є, по-перше, установлення вікового цензу особи, яка бере автомобіль на прокат, і стажу керування. Прокатники всіх країн світу встановлюють мінімальний вік контрагента за договором прокату. При цьому чим дорожча автомашина, тим вищі мінімально допустимий вік і стаж керування. Наприклад, прокатна компанія «Сан сервіс», яка знаходиться у м. Київ, обмежує мінімальний вік контрагента у 21 рік, причому строк керування автомобілем повинен бути щонайменше 3 роки. У європейських країнах для того, щоб узяти на прокат автомобіль високого класу, треба мати за плечима теж 3 роки водіння авто і 25 років від народження. По-друге, як зарубіжні, так і

вітчизняні прокатні фірми працюють із клієнтом за наявності однієї із чотирьох основних пластикових карток платіжних систем Visa, Master Card, Eurocard та Amerikan Express. На картці має бути сума, що перекриває суму прокату й застави, у багатьох країнах – це 300–3000 доларів, залежно від компанії та від автомобіля. А для прокату автомобіля класу premium у тих же США знадобляться дві кредитні картки різних систем, наприклад Visa та American Express. Звичайно, що такі перестороги порушують умови публічності договору, але оскільки він є ще й договором приєднання, то клієнту іншого вибору не залишається. Наймачеві, у свою чергу, теж необхідно здійснювати певні заходи щодо запобігання та зменшення ризику втрати автомобіля (наявність страхового полісу, наявність протиугінних засобів тощо), так і на безпеку його експлуатації (при прийнятті в користування автомобіля необхідно виконати ряд певних дій, направлених на те, щоб отримати відповідну інформацію про автомобіль, його технічну характеристику і технічні можливості, наявність своєчасного технічного обслуговування) [8, с. 115]. Отже, з вищезазначеного можна зробити висновок, що за договором прокату автомобіля наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність із передання автомобілів у найм, передає або зобов'язується передати його наймачеві в користування за плату на певний строк. Проблеми застосування договору прокату автомобіля тісно пов'язані з ризиком. Ймовірність втрати автомобіля наймодавцем досить велика. Ризикує також і наймач, укладаючи договір прокату автомобіля, адже при передачі йому предмета договору, його технічний стан може не відповідати зазначеним у договорі параметрам. Але, незважаючи на зазначені ризики, договір прокату автомобіля є прогресивним та вигідним для обох сторін договором.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 12 трав. 2011 р.: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2011. – 380 с.
2. Про автомобільний транспорт. Закон України від 5 квітня 2001 року //

ВВР України. – 2001. – № 22. – Ст. 105.

3.В. М. Танаев. Понятие «риск» в Гражданском кодексе Российской Федерации./ Актуальные проблемы гражданского права / Под ред. С. С. Алексеева; Исследовательский центр частного права. Уральский филиал. Российская школа частного права. Уральское отделение. – М.: «Статут», 2000.

4. Ойгензихт В. А. Воля и волеизъявление. (Очерки теории, философии и психологии права). – Душанбе. 1983.

5. Фогельсон Ю. Конструкции «интерес» и «риск» в Гражданском кодексе. // Хозяйство и право. – № 6. – 2003.

6. Аномалії в цивільному праві України: Навч.-практ. посібник // Відп. Ред. Р. А. Майданик. – К.: Юстиніан, 2007.

7. Гранатуров В. М., Литовченко И. В. Управление предпринимательскими рисками: вопросы теории и практики. – Одесса: МЧП «Эвен», 2005.

8. Римське право і сучасність (Шерешевські читання) : матеріали Міжнародної наукової конференції (Одеса, 4 грудня 2010 р.) / національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 113–117.